

JUDIKATURA

K REKODIFIKACI

PROMLČENÍ A PREKLUZE

Sestavili: Petr Lavický, Petra Polišenská

- Nový občanský zákoník
- Promlčení a prekluze (úvodní výklad)
- Použitelná judikatura
- Důvodová zpráva
- Občanský zákoník (zák. č. 40/1964 Sb.)
- Občanský zákoník (zák. č. 141/1950 Sb.)
- Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937
- Obecný zákoník občanský

Wolters Kluwer
Česká republika

JUDIKATURA K REKODIFIKACI

PROMLČENÍ A PREKLUZE

JUDIKATURA K REKODIFIKACI

PROMLČENÍ A PREKLUZE

Sestavili
Petr Lavický a Petra Polišenská

Wolters Kluwer
Česká republika

Vzor citace: Lavický, P.; Polišínská, P.: Judikatura k rekodifikaci. Promlčení a prekluze.
Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, s. 336.

© Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013

ISBN 978-80-7478-057-8 (brož.)

ISBN 978-80-7478-058-5 (e-pub)

JUDIKATURA K REKODIFIKACI

Promlčení a prekluze

Sestavili Petr Lavický a Petra Polišínská

Publikace číslo 1235

Vydává Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3
v roce 2013 jako 2. svazek ediční řady Judikatura k rekodifikaci

Redaktor: Kamil Dočkal

Sazba a tisk **SERIFA**[®], s. r. o.

Jinonická 80, 158 00 Praha 5

eBook k dostání na <http://obchod.wkcr.cz>

Všechny naše publikace si můžete objednat na adrese:

Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3

tel. 246 040 400, fax: 246 040 401, email: obchod@wkcr.cz, www.wkcr.cz

OBSAH

Úvod	7
Promlčení a prekluze	8
Seznam zkratk	15

ČÁST I

Text nového občanského zákoníku	17
---------------------------------------	----

ČÁST II

Judikatura	27
1. Promlčení	29
1.1. Obecné otázky promlčení	29
1.1.1. Pojem, účel a důsledky promlčení	29
1.1.2. Námitka promlčení	51
1.1.3. Promlčitelnost či nepromlčitelnost některých subjektivních práv	120
1.1.4. Akcesorická práva	163
1.2. Počátek promlčecí lhůty	183
1.3. Délka promlčecí lhůty	239
1.4. Běh promlčecí lhůty	244
2. Prekluze	273

ČÁST III

Přílohy	295
Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku	297
Občanský zákoník z roku 1964	310
Obchodní zákoník	313
Občanský zákoník z roku 1950	318
Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937	320
Obecný zákoník občanský	326
Věcný rejstřík k vybrané judikatuře	332

ÚVOD

Nový občanský zákoník byl loni publikován ve Sbírce zákonů pod č. 89/2012 Sb. (dále jen „NOZ“), přičemž jeho účinnost byla stanovena k 1. 1. 2014 (§ 3081 NOZ). Zdá se, že toto datum bude dodrženo, přestože práce na nezbytných legislativních opatřeních v jiných právních odvětvích není zdaleka dokončena. V takové situaci lze očekávat, že zavádění nového právního režimu do praxe bude spojeno s mnoha (zbytečnými) problémy, včetně zásadního rozkolísání právní jistoty.

S blížícím se datem účinnosti rekodifikačních předpisů stoupá zájem právnícké veřejnosti o informace, které by tuto novou, velmi rozsáhlou úpravu přiblížily praxi. V současné době je k dispozici jen minimum publikací, které by se touto problematikou zabývaly, i když roste počet časopiseckých článků objasňujících dílčí otázky. Podle našeho názoru by to však mohla být zejména judikatura, vedle prvních komentářů nebo výkladů, která by mohla poskytnout vodítko při aplikaci nové právní úpravy. Z toho důvodu také vznikl projekt ucelené řady souborů judikatury provázející jednotlivé oblasti nového občanského zákoníku. Tato řada by v prvních letech účinnosti NOZ poskytovala pomoc soudům, advokátům i nejširší právnícké veřejnosti.

Realizace této myšlenky se ujalo nakladatelství Wolters Kluwer ČR, a. s., jež bude během příštích let vydávat svazky přehledů judikatury, obsahující rozhodnutí českých, československých a případně i slovenských soudů, učiněných sice za jiného právního stavu, avšak dle názoru autorů přehledu použitelných i pro právní vztahy řídicí se novým občanským zákoníkem.

Každý svazek této řady tak uživateli nabídne:

- Právní úpravu obsaženou v novém občanském zákoníku
- Judikaturu
- Důvodovou zprávu
- Občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.)
- Občanský zákoník (zákon č. 141/1950 Sb.)
- Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937
- Obecný zákoník občanský

Jednotlivé svazky budou rovněž provázeny úvodním textem, který kromě srovnání dosavadní i nové úpravy upozorní i na zásadní odlišnosti a specifika nového občanského zákoníku.

PROMLČENÍ A PREKLuze

1. Dosavadní stav

Právní úprava promlčení dosud byla upravena především ve dvou předpisech: v občanském a v obchodním zákoníku. Vedle nich existují i další zvláštní ustanovení ve speciálních předpisech, jako kupř. v § 329 zákoníku práce, v § 98 zákona o rodině, nebo v čl. I. § 70 a § 71, čl. II. § 52 a § 53, a čl. III. § 5 zákona směnečného a šekového. Základní význam však měla ustanovení občanského a obchodního zákoníku.

Občanský zákoník z roku 1964¹ obsahuje pravidla věnovaná promlčení v § 100 až 114. Podle nich se právo promlčelo, pokud nebylo vykonáno v promlčecí době stanovené občanským zákoníkem. Tato doba byla obecně tříletá (§ 101 obč. zák.) a počátek jejího běhu byl určen objektivně ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé. Ustanovení § 102 a násl. obč. zák. však obsahovala výjimky z tohoto pravidla, a to jak pokud jde o délku lhůty, tak i o počátek jejího běhu.

Promlčení podléhala veškerá majetková práva, s výjimkou práva vlastnického, práv z vkladů na vkladních knížkách nebo jiných formách vkladů, pokud vkladový vztah trval; zástavní právo se nepromlčelo dříve než zajištěná pohledávka (§ 100 odst. 2 a 3 obč. zák.). Praxi trápila otázka, zda se promlčuje i právo na přiměřené zadostiučinění v penězích dle § 13 odst. 2 obč. zák., či nikoliv. Nakonec byl ve sjednocující Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu pod R 4/2008 publikován právní názor Vrchního soudu v Olomouci přiznávající tomuto nároku majetkovou povahu, a umožňující tedy i jeho promlčení. Judikatura dospěla k závěru, že promlčení podléhají i některé právní úkony: např. právo dovolat se relativní neplatnosti², nebo právo odstoupit od smlouvy (rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2047/2006).

Samotné uplynutí promlčecí doby žádné právní následky nevyvolávalo; ty nastaly teprve tehdy, uplatnil-li věřitel své právo žalobou u soudu a namítl-li zároveň žalovaný promlčení. Vznesení námitky promlčení bylo zcela věcí dlužníka (§ 100 odst. 1 obč. zák.) a soud jej o takovém právu nemohl ani poučovat, neboť by tím porušil princip rovnosti zbraní. Byla-li však námitka promlčení důvodně vznesena, soud žalobu zamítl.

Obchodní zákoník upravoval promlčení v § 387 až 408. Promlčení podléhala práva ze závazkových vztahů, včetně práva učinit právní úkon; výjimkou bylo právo

¹ Dále též „obč. zák.“.

² Závěry k výkladu některých ustanovení občanského zákoníku, změněných a doplněných zákonem č. 131/1982 Sb., a k výkladu některých ustanovení notářského řádu, změněných a doplněných zákonem č. 134/1982 Sb., zpracované nejvyššími soudy ČSSR, ČSR a SSR, Cpjf 145/83, Cpj 429/83, Cpj 125/83 z 12. 4. 1984. Publikováno v Sborníku IV – Nejvyšší soud ČSSR, Nejvyšší soud ČSR a Nejvyšší soud SSR o občanském soudním řízení a o řízení před státním notářstvím, s. 424–425.

vypovědět smlouvu na dobu neurčitou (§ 387 odst. 2 a § 390 obch. zák.). Základní odlišnost oproti občanskoprávní úpravě spočívala v odlišné délce obecné promlčecí doby (lhůty): zatímco podle občanského zákoníku byla promlčecí doba obecně tříletá, podle obchodního zákoníku byla čtyřletá. Úprava promlčení v obchodním zákoníku byla natolik ucelená, že se bez občanského zákoníku zásadně obešla.

Dvoji právní úprava promlčení práv ze soukromoprávních vztahů přinášela značné problémy, či dokonce absurdní rozdíly. Klíčovou otázkou samozřejmě bylo, zda se promlčení určitého práva řídí občanským nebo obchodním zákoníkem; viz např. spory o promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení vzniklého mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti.³ Netřeba samozřejmě dodávat, že takový stav byl z pohledu právní jistoty naprosto nežádoucí: úprava by měla být natolik jasná, aby průměrně rozumný věřitel měl objektivní možnost zjistit, za jaký čas se jeho právo promlčí.

Jiným příkladem absurdních rozdílů je stavení běhu promlčecí doby (lhůty). Podle § 112 obč. zák. se promlčecí doba stavěla, uplatnil-li věřitel v promlčecí době právo u soudu nebo u jiného příslušného orgánu a v zahájeném řízení řádně pokračoval. Z toho publikovaná judikatura (např. R 26/1975) dovozovala, že uplatnění práva se děje pouze podáním žaloby na plnění, a nikoliv žaloby určovací.⁴ Na této interpretaci se nezměnilo nic ani přijetím obchodního zákoníku, jenž naproti tomu výslovně v § 402 spojoval stavení běhu promlčecí lhůty i s (pozitivními) určovacími žalobami. Výklad občanského zákoníku, podle něžž ani pozitivní určovací žaloba není uplatněním práva, byl dle našeho názoru nesprávný již od samého počátku,⁵ po přijetí obchodního zákoníku však ještě naléhavěji vyvstávala otázka, jaký je rozumný smysl toho, aby ke stavení promlčecí lhůty v obchodních vztazích stačila určovací žaloba, zatímco v občanskoprávních vztazích nikoliv?

Prekluzi reguloval občanský zákoník v § 583. Od promlčení se odlišovala tím, že v důsledku uplynutí prekluzivní lhůty zanikalo subjektivní právo; případné plnění na prekludovaný dluh proto zakládalo bezdůvodné obohacení. K prekluzi mohlo dojít jenom v případech stanovených v zákoně. Obchodní zákoník vlastní úpravu prekluze neobsahoval, a proto se i na obchodní vztahy použilo ustanovení § 583 obč. zák.

³ K tomu viz rozhodnutí citovaná v práci Lavický, P. *Přehled judikatury ve věcech bezdůvodného obohacení*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, pod č. 469 až 477.

⁴ V komentářové literatuře jej zastává např. Švestka, J. in: Švestka, J.; Spáčil, J.; Škárová, M.; Hulmák, M. *Občanský zákoník I. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 622.

⁵ Ke kritice tohoto názoru viz Winterová, A. *Žaloba v občanském právu procesním*. Praha : AUC-Iuridica, 1979, s. 60. Z novější literatury viz Spáčil, J. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 26–27.

2. Cíle nové právní úpravy a základní změny

Promlčení a prekluze je upravena v části první, hlavě páté, dílu třetím nového občanského zákoníku.⁶ Promlčení je věnován oddíl první (§ 609 až 653 NOZ), prekluzi pododdíl druhý, tvořený jediným ustanovením § 654.⁷

Shora naznačený neudržitelný stav, plynoucí z dualismu úpravy promlčení v občanském a obchodním zákoníku, předurčil primární cíl nového přístupu k promlčení v chystané rekodifikaci soukromého práva. Sám hlavní redaktor nového občanského zákoníku konstatuje, že původním cílem návrhu bylo především sjednotit dosavadní úpravu promlčení. Postupně se však tento cíl ukázal jako nedostačující; především na základě výsledků VII. diskusního fóra se přistoupilo k podstatnější změně, inspirované především reformou úpravy promlčení v BGB.⁸ Tyto změny spočívají především v:

- posílení postavení nositele práva, a to tím, že tříletá lhůta je koncipována jako subjektivní, jakož i rozšířením případů, kdy neběží promlčecí lhůta;
- možnosti ujednat si jinou délku promlčecí lhůty.⁹

Krom sjednocení režimu promlčení, posílení postavení nositele práva a dispozitivnosti délky promlčecí lhůty je nutno upozornit též na změnu terminologickou. Nový občanský zákoník usiluje o rozlišení dob a lhůt. Dobou rozumí důvodová zpráva k NOZ časový úsek, jehož uplynutím zaniká právo nebo povinnost bez dalšího, aniž je k takovému následku zapotřebí projevit nějakou vůli. Lhůtou rozumí časový úsek určený k uplatnění práva u druhé strany nebo jiné osoby, u soudu nebo jiného příslušného orgánu. Na základě tohoto přístupu užívá NOZ pouze výraz promlčecí lhůta, a nikoliv promlčecí doba.

Obecné pravidlo o prekluzi, obsažené v § 654 NOZ, se ve své podstatě nijak neodchyluje od § 583 obč. zák. Pouze více zdůrazňuje výjimečnost tohoto institutu tím, že prekluze může nastat jenom v případech explicitně zákonem stanovených, a dále stanoví pravidlo běhu prekluzivní lhůty.

3. Promlčení v novém občanském zákoníku

a. Základní pravidla

Základní konstrukci promlčení vyjadřují § 609 a 610 NOZ. Obě ustanovení je nutno interpretovat ve vzájemné souvislosti, neboť izolovaný výklad by mohl vést k záva-

⁶ Dále též „NOZ“.

⁷ Ohledně připomínek k nové úpravě srov. zejména Tichý, L. Promlčení. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1–2, s. 43 až 46.

⁸ Eliáš, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1–2, s. 47.

⁹ Eliáš, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1–2, s. 52.

dějícím výsledkům. Např. první věta § 609 NOZ stanoví: „Nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit.“ Z tohoto samotného ustanovení by bylo možno dospět k závěru, že zánik dlužníkovy povinnosti plnit nastává již samotným uplynutím promlčecí lhůty. S ohledem na § 610 odst. 1 NOZ, podle nějž soud k námitce promlčení přihlédne, jen namítne-li dlužník, že je právo promlčeno, nemůže takový závěr obstát. Ustanovení § 609 odst. 1 NOZ tak pouze nepřesně vyjadřuje právní následky, které nastanou, uplatní-li věřitel po uplynutí promlčecí lhůty své právo u soudu a dlužník vznesl námitku promlčení.¹⁰

Lze proto konstatovat, že i nadále je možno rozlišovat dvě stadia (fáze) promlčení:¹¹

Prvé stadium (fáze) nastává tím, že uplyne promlčecí lhůta a věřitel v ní své právo nevykoná. To má za následek, že dlužník se věřiteli ubrání námitkou promlčení, pokud věřitel uplatní své právo u soudu nebo u jiného orgánu, do jehož pravomoci projednání věci náleží.

Druhé stadium (fáze) nastoupí, uplatní-li věřitel své právo u soudu. Následky, které nastanou, se odvíjejí od toho, zda dlužník vznesl námitku promlčení, či nikoliv. Zda tak dlužník učiní, či nikoliv, je pouze na jeho uvážení. I přestože NOZ opustil obecný zákaz vzdání se práva, které může v budoucnu vzniknout, zachovává toto pravidlo v určitých konkrétních případech, mezi něž mj. patří i právo namítnout promlčení. Podle § 610 odst. 1 NOZ se dlužník nemůže předem vzdát práva vznést námitku promlčení; poté, co promlčecí lhůta uplynula, však vzdání se tohoto práva již možné je. Nenamítne-li dlužník promlčení, soud k němu z úřední povinnosti přihlížet nesmí. Namítne-li žalovaný důvodně promlčení, soud žalobu zamítne. Subjektivní právo tím však nezaniká, ale trvá v podobě naturálního práva, a dluh tomu odpovídající existuje jako naturální obligace. Existuje-li pohledávka i dluh, není jeho splnění dlužníkem bezdůvodným obohacením věřitele. Proto druhá věta § 609 NOZ stanoví, že dlužník nemůže požadovat vrácení toho, co plnil po uplynutí promlčecí lhůty; viz též § 2997 NOZ.

Soud přihlédne k námitce promlčení, jen pokud by promlčení mohla namítat i druhá strana, jde-li o vzájemnou restituční povinnost z neplatné smlouvy, zrušeného závazku či zdánlivého právního jednání (§ 610 odst. 2 NOZ). Toto pravidlo, dopadající zejména na situace, kdy proti sobě budou stát nepromlčitelné vlastnické právo na straně jedné a kupní cena na straně druhé, je v podstatě převzato z § 107 odst. 3 obč. zák. Je pouze doplněno o zmínku o zdánlivém právním jednání; důvodem této modifikace je okolnost, že dosavadní občanské právo znalo kategorii zdánlivého právního jednání toliko jako pojem teoretický, a nikoliv pozitivně právní. Zavedení tohoto pojmu do platného práva se nutně promítlo i v § 610 odst. 2 NOZ.

¹⁰ Byť se § 610 odst. 1 NOZ zmiňuje pouze o soudu, platí to obdobně i pro rozhodce (§ 3017 NOZ). Stejná pravidla se ale uplatní i pro řízení před kterýmkoliv jiným orgánem veřejné moci, v němž vyvstane otázka promlčení podléhající soukromoprávní regulaci.

¹¹ Švestka, J. Op. cit., s. 583–585. Fiala, J. in Fiala, J. a kol. *Občanské právo*. 3. vydání. Brno : Doplněk a MU, 2002, s. 58–59.

Za okolností uvedených v § 617 NOZ lze i promlčené právo uplatnit při obraně či při započtení.

Výmaz promlčeného práva z veřejného seznamu nebo rejstříku zástav upravuje § 618 NOZ. Výmaz má provést ten, kdo veřejný seznam nebo rejstřík zástav vede, a to na návrh osoby, která má na výmazu právní zájem. Např. promlčí-li se právo odpovídající služebnosti, bude mít jistě vlastník zatíženého pozemku právní zájem na tom, aby u katastrálního úřadu navrhl výmaz služebnosti z katastru nemovitostí.

b. Předmět promlčení

Předmětem promlčení jsou především majetková práva. Ta se promlčují, pokud zákon nestanoví něco jiného. Pro osobní práva platí princip opačný, tj. zásadně jsou nepromlčitelná, ledaže zákon výjimečně stanoví, že se promlčují (§ 611 NOZ). Promlčení podléhají práva na odčinění újmy způsobené na životě, jménu, zdraví, vážnosti, cti, soukromí či na obdobném osobním právu, a nikoliv tato osobní práva samotná (§ 612 NOZ).

Z obecné promlčitelnosti majetkových práv stanovuje občanský zákoník určité výjimky.

Podle § 613 NOZ se nepromlčuje se právo na výživné. Promlčují se však práva na jednotlivá opětuji se plnění výživného.

Nepromlčuje se ani vlastnické právo, stejně jako právo domáhat se rozdělení společné věci, právo na zřízení nezbytné cesty a právo na vykoupení reálného břemene (§ 614 NOZ). Výčet tří naposled uvedených práv patrně nebyl nezbytný. Zřejmě ani dosud nikdo nepochyboval o tom, že se kupř. právo domáhat se rozdělení společné věci nepromlčuje, přestože dosavadní občanský zákoník toto pravidlo explicitně neformuloval. Krom toho výčet není zjevně taxativní, neboť bude možno uvažovat o jiných obdobných právech, která také nebudou promlčitelná, a přesto ve výčtu nejsou. Může se jednat např. o právo na zúžení společného jmění manželů (22 Cdo 3515/2000) nebo o právo na vypořádání neoprávněné stavby (22 Cdo 432/2002). Nelze proto argumentovat tak, že práva v § 614 NOZ neuvedená promlčení podléhají.

Zástavní právo se nepromlčí dříve než zajištěná pohledávka. I když se tedy zajištěná pohledávka promlčí, může se věřitel uspokojit ze zástavy (otázkou zůstává, do jaké míry toto pravidlo odpovídá akcesoritě zajišťovacích prostředků). Zástavní právo se přitom nemůže promlčet, dokud má zástavní věřitel movitou věc u sebe, popř. dokud ji pro něj uplatňuje třetí osoba. Obdobně to platí pro zadržovací právo (§ 615 NOZ).

Podobný přístup se prosadil i vůči zajišťovacímu převodu práva. Promlčí-li se pohledávka, není to důvodem pro zpětný převod práva, byla-li pohledávka zajištěna zajišťovacím převodem práva (§ 616 NOZ).

c. Délka a běh promlčecí lhůty

Zásadní změnou je, že promlčecí lhůta je nově stanovena jako lhůta se subjektivně určeným počátkem. Podle § 619 NOZ totiž počíná běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, přičemž tímto dnem je obecně den, kdy se oprávněná osoba

skutečně dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, nebo (alternativně) kdy se o nich dozvědět měla a mohla, avšak pro svou nedbalost o nich ve skutečnosti nevěděla. Tato koncepce je dle důvodové zprávy ovlivněna § 199 německého BGB.

Ustanovení § 620 až 628 NOZ obsahují zvláštní pravidla počátku běhu promlčecí lhůty pro určitá práva či pro určité situace.

Rovněž právní úprava délky promlčecí lhůty doznává významné změny (viz § 629 a násl. NOZ). Zatímco dosud byla obecná promlčecí doba tříletá a její počátek byl stanoven objektivně, nový občanský zákoník vychází z kombinace subjektivní a objektivní promlčecí lhůty. Objektivní promlčecí lhůta činí deset let ode dne, kdy právo dospělo. Subjektivní promlčecí lhůta činí podpůrně podle zákona tři roky; počíná běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, tj. ode dne, kdy se oprávněný dozvěděl o rozhodných skutečnostech, nebo kdy se o nich dozvědět měl a mohl. Ustanovení § 630 NOZ však umožňuje ujednat si tuto subjektivní lhůtu kratší nebo delší, a to v intervalu jednoho roku až patnácti let. Modifikace délky promlčecí lhůty však nesmí jít k tíži slabší smluvní strany (k problematice ochrany slabší strany srov. zejména § 433 NOZ). Nelze ani zkrátit promlčecí lhůtu u práv vyplývajících z újmy na svobodě, životě, zdraví (např. bolestné, ztížení společenského uplatnění, náhrada jiné majetkové újmy), nebo u práva vzniklého z úmyslného porušení povinnosti (právo na náhradu škody, která byla způsobena úmyslným protiprávním jednáním škůdce).

Ustanovení § 631 až 644 NOZ obsahují zvláštní ustanovení o délce promlčecí lhůty, většinou v délce deseti nebo patnácti let.

Občanský zákoník rozšiřuje situace, kdy dochází ke stavení běhu promlčecí lhůty. Právní úprava je obsažena především v § 645 a násl. NOZ a lze v rámci ní rozlišovat jednak případy související s uplatněním práva u soudu, a jednak ustanovení reagující na určité společenské situace, za nichž by bylo neúnosné, aby promlčecí lhůta plynule pokračovala v běhu.

Na prvou skupinu dopadají § 648 až 651 NOZ. Obdobně jako dosavadní občanský zákoník stanovuje § 648 NOZ, že promlčecí lhůta neběží, uplatnil-li věřitel v promlčecí lhůtě právo u orgánu veřejné moci a pokračuje-li v zahájeném řízení. Obdobně bude toto pravidlo platit i pro rozhodce, přestože se citované ustanovení nezmiňuje o soudu, jak požaduje § 3017 NOZ. Avšak soud je jedním z orgánů veřejné moci, a proto samotný § 648 NOZ dopadá i na něj. Je politováníhodné, že převzetím § 112 obč. zák. se neodstranily pochybnosti ohledně toho, jaký vliv na běh promlčecí doby má podání určovací žaloby. S ohledem na prakticky stejné znění obou kodexů lze usuzovat, že judikatura bude mít tendenci i nadále setrvávat na nesprávném výkladu, dle něž určovací žaloba nemá za následek stavení běhu promlčecí doby.

Doplňující pravidla ke stavení běhu promlčecí lhůty v případě uplatnění práva u orgánu veřejné moci, či pro případ nemožnosti jej uplatnit, obsahují § 649 až 651 NOZ.

Občanský zákoník počítá v určitých případech s tím, že promlčecí lhůta neskončí dříve než šest měsíců poté, co pomine určitá právní skutečnost. Obecně se toto pra-

vidlo uplatní ve vztahu k situacím regulovaným v § 646 až 651 NOZ: pokračuje-li běh promlčecí lhůty po odpadnutí překážek uvedených v těchto ustanoveních, neskončí běh promlčecí lhůty dříve než za šest měsíců ode dne, kdy začala znovu běžet (§ 652 NOZ). Obdobná konstrukce platí – podle poněkud nesystematicky umístěných ustanovení § 643 a § 644 NOZ – pro případy dědické sukcese, obnovení právnícké osoby a splnění dluhu zástavním dlužníkem místo dlužníka obligačního.

Přerušení běhu promlčecí lhůty občanský zákoník reguluje v opět systematicky nesprávně umístěných ustanoveních § 639 až § 642. K přerušení běhu dosavadní promlčecí lhůty může dojít buď uznáním dluhu (§ 639 NOZ), nebo přiznáním práva rozhodnutím orgánu veřejné moci (§ 640 NOZ). Ustanovení § 641 a 642 NOZ obsahují podrobnější pravidla pro případ rozložení plnění na splátky a pro úroky či jiná opě-
tující se plnění.

Uznání dluhu nebo přiznání práva rozhodnutím orgánu veřejné moci zakládá běh nové promlčecí lhůty i v případě, že k nim došlo až poté, co původní promlčecí lhůta uplynula (§ 653 NOZ). V těchto případech bude nová promlčecí lhůta trvat deset let (§ 639, § 640 NOZ).

4. Prekluze v novém občanském zákoníku

Obecná úprava prekluze je zařazena do § 654 NOZ. Toto ustanovení je v podstatě recipováno z § 583 obč. zák. Rozdíl je pouze v tom, že se nově odkazuje na obdobné použití pravidel o běhu promlčecí lhůty i na lhůtu prekluzivní, a dále že se klade požadavek na to, aby zákon stanovil prekluzi výslovně. Tak činí kupř. § 1075 odst. 2 NOZ, jenž explicitně upravuje zánik práva volby výhodnějšího řešení při zpracování cizí věci ve zlé víře. Ačkoliv záměr zákonodárce preferovat promlčení před prekluzí je pochopitelný, lze si klást otázku, zda se dříve či později nevyskytnou situace, kdy zákon explicitní pravidlo o zániku práva obsahovat nebude, a přesto se bude v dané věci jevit jako přiléhavější závěr o prekluzi.

Nový občanský zákoník nic nemění na tom, že na rozdíl od promlčení se k prekluzi přihlíží *ex offi*, ani na tom, že plnění prekludovaného dluhu zakládá bezdůvodné obohacení tomu, komu bylo plněno.

V Brně v prosinci 2012

Autoři

SEZNAM ZKRATEK

Prameny:

ASPI	Právní informační systém nakladatelství Wolters Kluwer ČR, a. s.
R	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek (vydává Nejvyšší soud ČR v nakladatelství Novatrix, s. r. o.)
SoJ	Soudní judikatura z oblasti občanského, obchodního a pracovního práva (vydává nakladatelství Wolters Kluwer ČR, a. s.)
Vážný	Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských; pořádal František Vážný

Právní předpisy:

c. ř. s.	zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní)
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
obč. zák.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
obch. zák.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
o. z.	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
o. z. o.	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský

Ostatní:

KS	Krajský soud
MS	Městský soud
NS	Nejvyšší soud
ÚS	Ústavní soud
VS	Vrchní soud

ČÁST I

Text nového občanského zákoníku

Díl 3

Promlčení a prekluze

Oddíl 1

Promlčení

Pododdíl 1

Všeobecná ustanovení

Rozhodnutí č. 1 až 58.

§ 609

Nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit. Plnil-li však dlužník po uplynutí promlčecí lhůty, nemůže požadovat vrácení toho, co plnil.

§ 610

(1) K promlčení soud přihlédne, jen namítne-li dlužník, že je právo promlčeno. Vzdá-li se někdo předem práva uplatnit námitku promlčení, nepřihlíží se k tomu.

(2) Jsou-li si strany povinny vrátit, co nabyly podle neplatné smlouvy nebo ze zrušeného závazku, přihlédne soud k námitce promlčení, jen pokud by promlčení mohla namítnout i druhá strana. To platí i v případě, že bylo plněno na základě zdánlivého právního jednání.

§ 611

Promlčují se všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem. Jiná práva se promlčují, pokud to zákon stanoví.

§ 612

V případě práva na život a důstojnost, jméno, zdraví, vážnost, čest, soukromí nebo obdobného osobního práva se promlčují jen práva na odčinění újmy způsobené na těchto právech.

§ 613

Právo na výživné se nepromlčuje, práva na jednotlivá opětuující se plnění však promlčení podléhají.

§ 614

Nepromlčuje se vlastnické právo ani právo domáhat se rozdělení společné věci, právo na zřízení nezbytné cesty a právo na vykoupení reálného břemene.

§ 615

(1) Je-li splnění dluhu zajištěno zástavním právem, nepromlčí se zástavní právo dříve než pohledávka. Promlčení pohledávky nebrání zástavnímu věřiteli v uspokojení ze zástavy.

(2) Zástavní právo se nepromlčí, dokud má zástavní věřitel movitou zástavu u sebe, popřípadě dokud ji pro něho opatruje třetí osoba.

(3) Má-li věřitel zadržovací právo, použijí se odstavce 1 a 2 obdobně.

§ 616

Při poskytnutí jistoty převodem práva není promlčení pohledávky důvodem pro zpětný převod práva osobě, která jistotu poskytla.

§ 617

(1) I po uplynutí promlčecí lhůty se strana může dovolat svého práva při obraně proti právu uplatněnému druhou stranou, pokud se obě práva vztahují k téže smlouvě nebo k několika smlouvám uzavřeným co do účelu v závislosti na sobě.

(2) I po uplynutí promlčecí lhůty se strana může dovolat svého práva při započtení, pokud mohlo být k započtení přistoupeno kdykoli před uplynutím promlčecí lhůty.

§ 618

Promlčí-li se právo zapsané ve veřejném seznamu nebo v rejstříku zástav, vymaže z něj promlčené právo ten, kdo veřejný seznam nebo rejstřík zástav vede, na návrh osoby, která má na výmazu právní zájem.

Počátek promlčecí lhůty

Rozhodnutí č. 59 až 78.

§ 619

(1) Jedná-li se o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé.

(2) Právo může být uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla.

§ 620

(1) Okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody zahrnují vědomost o škodě a osobě povinné k její náhradě. To platí obdobně i pro odčinění újmy.

(2) Okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody způsobené vadou výrobku podle § 2939 zahrnují vědomost o škodě, vadě a totožnosti výrobce.

§ 621

Okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení zahrnují vědomost, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné k jeho vydání.

§ 622

Jedná-li se o újmu na zdraví nezletilého, který není plně svéprávný, počne promlčecí lhůta nejdříve běžet, až se nezletilý stane plně svéprávným. Nenabude-li plně svéprávnosti, nepočne promlčecí lhůta běžet, dokud mu po dovršení zletilosti nebude jmenován opatrovník.

§ 623

Při dílčích plněních dluhu počne promlčecí lhůta běžet u každého dílčího plnění ode dne jeho dospělosti. Dospěje-li pro nesplnění některého dílčího plnění celý dluh, počne pro celý dluh běžet promlčecí lhůta ode dne dospělosti nesplněného dílčího plnění.

§ 624

U práva na vydání peněžních prostředků uložených na účtu nebo představujících vklad počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy smluvní závazek zanikl.

§ 625

U práva vzniklého z celkového zničení nebo ztráty dopravované věci počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy zásilka měla být příjemci doručena. Byla-li však dopravovaná věc jen poškozena nebo byla-li doručena opožděně, počne promlčecí lhůta běžet ode dne doručení zásilky.

§ 626

U práva na pojistné plnění počne promlčecí lhůta běžet za jeden rok od pojistné události. To platí i v případě, kdy poškozenému vzniklo přímé právo na pojistné plnění vůči pojistiteli, nebo v případě, kdy pojištěný uplatňuje vůči pojistiteli úhradu toho, co poškozenému poskytl při plnění povinnosti nahradit škodu nebo jinou újmu.

§ 627

Má-li být podle zvyklosti nebo podle praxe, kterou strany mezi sebou zavedly, pohledávka vyrovnána na základě vyúčtování předkládaného koncem určitého období, počne promlčecí lhůta běžet ode dne následujícího po konci období, kdy vyúčtování mělo být předloženo.

§ 628

U práva, které musí být uplatněno nejprve u příslušné osoby, počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy u ní bylo právo takto uplatněno.

Pododdíl 2

Délka promlčecí lhůty

Obecná ustanovení

Rozhodnutí č. 79 až 80.

§ 629

(1) Promlčecí lhůta trvá tři roky.

(2) Majetkové právo se promlčí nejpozději uplynutím deseti let ode dne, kdy dospělo, ledaže zákon zvlášť stanoví jinou promlčecí lhůtu.

§ 630

(1) Strany si mohou ujednat kratší nebo delší promlčecí lhůtu počítanou ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, než jakou stanoví zákon, nejméně však v trvání jednoho roku a nejdéle v trvání patnácti let.

(2) Je-li kratší nebo delší lhůta ujednána v neprospěch slabší strany, nepřihlíží se k ujednání. Nepřihlíží se ani k ujednání kratší promlčecí lhůty, jde-li o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti.

Zvláštní ustanovení

§ 631

Bylo-li právo zapsáno do veřejného seznamu, promlčí se za deset let ode dne, kdy mohlo být vykonáno poprvé.

§ 632

Bylo-li do veřejného seznamu zapsáno právo, které může být vykonáváno nepřetržitě nebo opakovaně, promlčí se, pokud není vykonáváno po dobu deseti let. Bylo-li však do veřejného seznamu zapsáno právo, které se vykonává jen zřídka, vyžaduje se, aby osoba, které právo náleží, měla v průběhu deseti let alespoň třikrát příležitost je vykonat a nikdy je nevykonala; nevyskytne-li se v průběhu deseti let příležitost právo vykonat třikrát, prodlužuje se promlčecí lhůta, dokud nebude využita žádná ze tří příležitostí.

§ 633

(1) Brání-li osoba zavázaná z věcného břemene výkonu práva, promlčí se věcné břemeno, pokud oprávněná osoba neuplatní své právo do tří let.

(2) Právo na jednotlivé plnění z reálného břemene se promlčuje jako pohledávka.

§ 634

Právo požadovat, aby soud určil na základě smlouvy o smlouvě budoucí obsah budoucí smlouvy, se promlčí za jeden rok od posledního dne lhůty, kdy měla být budoucí smlouva uzavřena. To platí i v případě, že bylo ujednáno, že určitou náležitost smlouvy určí třetí osoba nebo soud.

§ 635

(1) Jedná-li se o životní pojištění, promlčí se právo na pojistné plnění za deset let.

(2) Právo na pojistné plnění z pojištění odpovědnosti se promlčí nejpozději promlčením práva na náhradu škody nebo újmy, na kterou se pojištění vztahuje.

§ 636

(1) Právo na náhradu škody nebo jiné újmy se promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy škoda nebo újma vznikla.

(2) Byla-li škoda nebo újma způsobena úmyslně, promlčí se právo na její náhradu nejpozději za patnáct let ode dne, kdy škoda nebo újma vznikla. To platí i v případě vzniku škody nebo újmy porušením povinnosti v důsledku úplatkářství spočívajícího v nabídce, slibu nebo dání úplatku jiným než poškozeným nebo v přímém či nepřímém vyžádání úplatku od poškozeného.

(3) Pro právo vzniklé z újmy na svobodě, životě nebo na zdraví se odstavce 1 a 2 nepoužijí.

§ 637

Právo na náhradu škody způsobené vadou výrobku podle § 2939 se promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy výrobce uvedl vadný výrobek na trh.

§ 638

(1) Právo na vydání bezdůvodného obohacení se promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo.

(2) Bylo-li bezdůvodné obohacení nabyto úmyslně, promlčí se právo na jeho vydání nejpozději za patnáct let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo.

§ 639

Uznal-li dlužník svůj dluh, promlčí se právo za deset let ode dne, kdy k uznání dluhu došlo. Určí-li však dlužník v uznání i dobu, do které splní, promlčí se právo za deset let od posledního dne určené doby.

§ 640

Právo přiznané rozhodnutím orgánu veřejné moci se promlčí za deset let ode dne, kdy mělo být podle rozhodnutí plněno.

§ 641

Bylo-li v uznání dluhu nebo v rozhodnutí orgánu veřejné moci plnění rozloženo na jednotlivá dílčí plnění, platí desetiletá promlčecí lhůta i pro tato dílčí plnění a počíná běžet ode dne dospělosti každého dílčího plnění. Dospěje-li nesplněním některého dílčího plnění celý dluh, počne promlčecí lhůta běžet ode dne dospělosti nesplněného dílčího plnění.

§ 642

Byl-li dluh uznán nebo bylo-li právo přiznáno rozhodnutím orgánu veřejné moci, neplatí desetiletá promlčecí lhůta pro úroky a pro ta opětující se plnění, které dospěly po uznání dluhu nebo po přiznání práva.

§ 643

(1) Přešla-li povinnost na dědice, skončí promlčecí lhůta nejdříve uplynutím šesti měsíců ode dne, kdy bylo dědici nabytí dědictví potvrzeno.

(2) Byla-li právnická osoba obnovena, skončí jejím věřitelům promlčecí lhůta nejdříve uplynutím šesti měsíců ode dne, kdy byl zápis právnické osoby ve veřejném rejstříku obnoven.

§ 644

Splní-li věřiteli dluh za dlužníka zástavní dlužník, nepromlčí se jeho právo vůči dlužníku dříve než za šest měsíců po splnění dluhu.

Pododdíl 3

Běh promlčecí lhůty

Rozhodnutí č. 81 až 102.

§ 645

Vyžaduje-li se, aby osoba měla zákonného zástupce nebo opatrovníka, počne promlčecí lhůta běžet ohledně práva takové osoby nebo ohledně práva proti ní až ode

dne, kdy zákonného zástupce nebo opatrovníka získá. Již započatá lhůta běží dále, avšak neskončí dříve, než uplyne jeden rok po odpadnutí překážky.

§ 646

Mezi manžely nepočne promlčecí lhůta běžet ani neběží, dokud manželství trvá. To platí obdobně i pro práva mezi osobami žijícími ve společné domácnosti, mezi zastoupeným a zákonným zástupcem, opatrovancem a opatrovníkem nebo mezi poručencem a poručníkem.

§ 647

V případě uzavření dohody o mimosoudním jednání věřitele a dlužníka o právu nebo o okolnosti, která právo zakládá, počne promlčecí lhůta běžet poté, co věřitel nebo dlužník výslovně odmítne v takovém jednání pokračovat; počala-li promlčecí lhůta běžet již dříve, po dobu jednání neběží.

§ 648

Uplatní-li věřitel v promlčecí lhůtě právo u orgánu veřejné moci a pokračuje-li řádně v zahájeném řízení, promlčecí lhůta neběží. To platí i o právu již vykonatelném, pokud byl pro ně navržen výkon rozhodnutí nebo navrženo nařízení exekuce.

§ 649

Uplatní-li věřitel u orgánu veřejné moci vzájemné právo a vztahují-li se obě práva k téže smlouvě nebo k několika smlouvám uzavřeným co do účelu v závislosti na sobě, přestává běžet promlčecí lhůta dnem, kdy bylo zahájeno řízení ohledně toho práva, proti němuž vzájemné právo směřuje. V ostatních případech přestává promlčecí lhůta běžet dnem, kdy bylo vzájemné právo uplatněno.

§ 650

Promlčecí lhůta neběží po dobu, kdy se věřiteli hrozbou brání právo uplatnit. To platí i v případě, když věřitel právo neuplatnil, jsa dlužníkem nebo osobou dlužníku blízkou listivě uveden v omyl.

§ 651

Promlčecí lhůta neběží po dobu, dokud trvá vyšší moc, která věřiteli v posledních šesti měsících promlčecí lhůty znemožnila právo uplatnit.

§ 652

Pokračuje-li běh promlčecí lhůty po odpadnutí některé z překážek uvedených v § 646 až 651, neskončí promlčecí lhůta dříve než za šest měsíců ode dne, kdy začala znovu běžet.

Pododdíl 4

Obnovení nároku a běh nové promlčecí lhůty

§ 653

(1) Bylo-li právo již promlčeno a uznal-li dlužník svůj dluh, nárok se obnoví a počne běžet nová promlčecí lhůta ode dne, kdy k uznání dluhu došlo. Určí-li však dlužník v uznání i dobu, do které splní, promlčí se právo za deset let od posledního dne určené doby.

(2) Bylo-li právo, ačkoli bylo již promlčeno, přiznáno rozhodnutím orgánu veřejné moci, použije se odstavec 1 obdobně.

Oddíl 2

Prekluze

Rozhodnutí č. 103 až 110.

§ 654

(1) Nebylo-li právo vykonáno ve stanovené lhůtě, zanikne jen v případech stanovených zákonem výslovně. K zániku práva soud přihlédne, i když to dlužník nenamítne.

(2) Ustanovení tohoto zákona o běhu promlčecí lhůty platí obdobně i pro prekluzivní lhůtu.

ČÁST II

Judikatura

1. Promlčení

1.1. Obecné otázky promlčení

1.1.1. Pojem, účel a důsledky promlčení

1. Funkce promlčení

Cílem právní úpravy institutu promlčení v občanskoprávních vztazích je pobízet oprávněný subjekt (věřitele) pod určitou sankcí k tomu, aby vykonal svá práva včas, tj. v přiměřených – promlčecích – dobách u soudu, a tak, aby donekonečna (a tedy neúnosně) nemohl oddalovat požadavek splnění od povinného subjektu (dlužníka). Smyslem institutu promlčení je čelit vzniku a existenci dlouhotrvajících práv a povinností provázených často i jejich určitou nejistotou, nejasností a pochybnostmi. Má-li možnost promlčení nároku plnit pobídkovou funkci vůči věřiteli, pak zároveň přispívá k tomu, aby dlužník nebyl po časově neomezenou dobu vystaven ze strany věřitele hrozbě podání úspěšné žaloby.

NS 33 Odo 846/2006, ASPI JUD140605CZ

Z odůvodnění:

Cílem právní úpravy institutu promlčení v občanskoprávních vztazích je pobízet oprávněný subjekt (věřitele) pod určitou sankcí k tomu, aby vykonal svá práva včas, tj. v přiměřených – promlčecích – dobách u soudu a tak, aby donekonečna (a tedy neúnosně) nemohl oddalovat požadavek splnění od povinného subjektu (dlužníka). Smyslem institutu promlčení je čelit vzniku a existenci dlouhotrvajících práv a povinností provázených často i jejich určitou nejistotou, nejasností a pochybnostmi. Má-li možnost promlčení nároku plnit pobídkovou funkci vůči věřiteli, pak zároveň přispívá k tomu, aby dlužník nebyl po časově neomezenou dobu vystaven ze strany věřitele hrozbě podání úspěšné žaloby.

V posuzované věci odvolací soud dovodil (i když jeho právní závěry jsou formulovány kuse a poněkud nepřiléhavě), že promlčecí doba práva žalobců na vrácení plnění z půjčky, jejíž splatnost nebyla účastníky sjednána, začala běžet ode dne následujícího po té, co byl žalovaný podle § 563 obč. zák. vyzván žalobci k plnění, tj. od 27. 1. 2004.

Právo na plnění ze smlouvy o půjčce se promlčuje v obecné tříleté promlčecí době podle § 101 obč. zák. Začátek běhu promlčecí doby je přitom spojován s okamžikem, „kdy právo mohlo být vykonáno poprvé“. Obecně přitom platí, že právo může být vykonáno poprvé, jakmile vznikne možnost podat na jeho základě žalobu, jinými slovy řečeno, jakmile nastane okamžik, kdy je *actio nata*; tento okamžik nastává splatností dluhu, tj. dnem, kdy měl dlužník povinnost poprvé splnit dluh. Tento den je pak dnem počátku běhu promlčecí doby podle § 101 obč. zák. Nebyla-li splatnost dluhu dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, lze o splnění dluhu požádat dlužníka kdykoli. Ten je pak povinen splnit ve smyslu § 563 obč. zák.

dluh prvního dne poté, kdy byl věřitelem o plnění požádán. Již v dřívější právní literatuře (srovnej Švestka, J., Češka, Z., Chyský, J., Promlčení a prekluze v čs. právním řádu, Orbis Praha, 1967, a Občanský zákoník, Komentář, Díl I., Panorama 1987, str. 319 a. n.) byl zastáván názor, že může-li věřitel vyvolat splatnost dluhu (může-li požádat dlužníka o splnění dluhu), pak – objektivně posuzováno – může své právo i vykonat (podat žalobu k soudu). Prvá objektivní možnost vykonání práva je tedy dána okamžikem, kdy věřitel mohl nejdříve o splnění požádat. V těchto případech je proto třeba považovat za den rozhodný pro počátek běhu promlčecí doby ten den, který následuje po vzniku právního vztahu sjednaného na neurčitou dobu. Proto tam, kde jde o právo z časově neomezeného právního vztahu, je pro počátek promlčecí doby rozhodný den, následující po dni, kdy došlo ke vzniku tohoto právního vztahu a nikoli den, kdy došlo ke splatnosti dluhu (srovnej citované znění Občanského zákoníku str. 322 a rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 28/84). Nejvyšší soud ČR na názor vyjádřený v rozhodnutí zveřejněném ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek pod R 28/84 navázal v řadě svých rozhodnutí (srovnej např. rozhodnutí ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. 33 Odo 665/2002, uveřejněné v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck, pod C 1610/23, ze dne 27. 7. 2005, sp. zn. 28 Cdo 566/2004, ze dne 6. 10. 2005, sp. zn. 28 Cdo 111/2005, ze dne 22. 11. 2006, sp. zn. 28 Cdo 2645/2006, jakož rozsudek ze dne 23. 2. 2006, sp. zn. 33 Odo 1174/2005, proti němuž byla podána ústavní stížnost, kterou Ústavní soud usnesením ze dne 20. 7. 2006, sp. zn. III. ÚS 334/06, odmítl) a jde o jeho ustálenou rozhodovací praxi. Přijetí názoru odvolacího soudu o vázanosti počátku běhu promlčecí doby na den splatnosti dluhu a nikoli na den vzniku právního vztahu, ze kterého dlužníku vznikla povinnost k plnění, by znamenalo nepřípustné posunutí počátku běhu promlčecí doby (ve zřejmém rozporu s účelem institutu promlčení) prakticky na neomezenou dobu. Jestliže odvolací soud při posouzení otázky promlčení práva na plnění ze smlouvy o půjčce nevázal počátek běhu tříleté promlčecí doby podle § 101 obč. zák. na okamžik, kdy dluh žalovanému vznikl, nýbrž kdy se dluh stal na požádání splatným, je jeho právní posouzení věci v rozporu s hmotným právem a ustálenou judikaturou.

2. Institut promlčení a požadavek právní jistoty

Účelem promlčení je jednak stimulovat subjekty k včasnému vykonání subjektivních občanských práv (pohledávek), jednak čelit tomu, aby dlužníci nebyli ohledně svých povinností vystaveni po časově neurčitou dobu donucujícímu zároku (tzv. vynutitelnosti) ze strany soudů. Tím institut promlčení v souladu s požadavkem právní jistoty brání existenci dlouhotrvajících občanských subjektivních práv a jim odpovídajících povinností, které jsou – zejména pokud jde o jejich dokazování po uplynutí delší doby – vždy spjaty s určitou sporností. Lze tedy říci, že povinnému subjektu je poskytnuta námitka promlčení jako účinná možnost ochrany před výše uvedenými negativními dopady dlouhotrvajících občanských subjektivních práv. Je pak na úvaze tohoto povinného subjektu, zda námitku promlčení uplatní či nikoliv. Současně je třeba připomenout, že občan-

ský zákoník zdůrazňuje i vlastní přičinění subjektů pro ochranu svých práv a požaduje, aby především ony samy sledovaly svá subjektivní práva a činily takové kroky, aby nedocházelo k jejich ohrožování a poškozování. Ústavní soud současně považuje za nezbytné zdůraznit, že institut promlčení patří k těm zásadním a závažným institutům občanského práva hmotného, ale i právního řádu jako celku, že nelze do jeho výkladu zasahovat ať již extenzivně, či restriktivně aplikací dalších obecných institutů právního řádu, tj. i aplikací obecných zásad.

ÚS III. ÚS 21/02

Z odůvodnění:

Stěžovatel podal dne 10. 1. 2002 návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti (dále jen „návrh“), který byl doručen Ústavnímu soudu dne 11. 1. 2001. Návrh směřoval proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové, čj. 25 Co 42/2001-63, ze dne 20. 6. 2001, jímž byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové, čj. 7 C 376/99-40, ze dne 4. 10. 2000, kterým byla zamítnuta žaloba stěžovatele o zaplacení částky 52 904,35 Kč z titulu náhrady za stavbu podle § 14 a § 16 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o půdě“). Podle názoru stěžovatele napadeným rozsudkem bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Návrh byl podán včas.

K posouzení návrhu si Ústavní soud vyžádal spis, sp. zn. 7 C 376/99, vedený u Okresního soudu v Hradci Králové. Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že stěžovatel uplatnil u Okresního soudu v Hradci Králové žalobu o poskytnutí náhrady ve výši 52 904,35 Kč za stavbu čp. 14 a stavební parcelu čp. 21 v obci Tábor, kat. ú. S. L. Uvedenou náhradu stěžovatel požadoval podle § 14 a násl. zákona o půdě proto, že je oprávněnou osobou podle citovaného zákona, avšak předmětná nemovitost byla v roce 1987 převedena na fyzickou osobu, která není povinna tyto nemovitosti vydat. Žalovaný L. Č. r. neměl rovněž povinnost nemovitost vydat, když Okresní úřad v Táboře, pozemkový úřad rozhodl, že stěžovatel není jejich vlastníkem a má právo na náhradu. Stěžovatel poprvé vyzval žalovaného k poskytnutí náhrady dne 12. 12. 1992, podruhé dne 14. 6. 1996 a dále několikrát v roce 1999, uvedená data byla mezi účastníky nesporná. Žalovaný uvedl, že mezi účastníky je vztah oprávněné a povinné osoby, se stěžovatelem opakovaně jednal o způsobu náhrady, nedospěli však k dohodě. Žalovaný uplatnil námitku promlčení. Soud I. stupně zkoumal nejdříve, zda stěžovatel dodržel lhůty, které jsou k uplatnění restitučních nároků stanoveny v zákoně o půdě. Soud ze zjištěného stavu dovodil, že pokud stěžovatel vyzval žalovaného dne 12. 12. 1992 k vydání náhrady, pak tak učinil ve lhůtě stanovené v § 16 odst. 3 citovaného zákona. V takovém případě měl být podle § 16 odst. 5 dohodnut způsob náhrady do 60 dnů od podání písemné výzvy. Podle § 16 odst. 6 citovaného zákona platí, že nedojde-li k dohodě o způsobu náhrady škody podle odst. 5 tohoto ustanovení, rozhodne o způsobu náhrady na návrh soud. V daném případě to znamená, že nedošlo-li do 60 dnů od podání výzvy k dohodě o způsobu náhrady, vzniklo stěžovateli právo domáhat se určení způsobu náhrady soudem. Od tohoto

okamžiku začala běžet stěžovateli obecná promlčecí doba 3 let. Soud I. stupně dovodil, že promlčecí doba skončila nejpozději v prosinci 1995, žaloba však byla podána až dne 11. 11. 1999. Závěr o promlčení by se uplatnil i v případě výzvy podané 14. 6. 1996. V tomto případě by však byl nárok i prekludován, protože v souladu s § 13 zákona o půdě ho bylo možno uplatnit do 31. 1. 1993. Stejně závěry platí i pro výzvy z roku 1999. Dále soud I. stupně posuzoval, zda na běh promlčecích a prekluzivních lhůt mohlo mít vliv rozhodnutí Okresního úřadu v Táboře pozemkového úřadu ze dne 20. 10. 1997, které nabylo právní moci dne 25. 11. 1997. Soud I. stupně dospěl k závěru, že tato skutečnost neovlivnila běh promlčecích a prekluzivních lhůt. Navíc vzhledem ke konkrétním okolnostem případu je třeba poznamenat, že ve lhůtě 6 měsíců, následujících po právní moci rozhodnutí pozemkového úřadu, stěžovatel žalovaného k vydání náhrady nevyzval. Vzhledem k těmto závěrům pak soud I. stupně rozsudkem čj. 7 C 376/99-40, ze dne 4. 10. 2000, žalobu zamítl.

K odvolání stěžovatele rozhodoval ve věci Krajský soud v Hradci Králové, který rozsudkem čj. 25 Co 42/2001-63, ze dne 20. 6. 2001, potvrdil rozsudek soudu I. stupně. V odůvodnění pak uvedl, že jádro sporu se soustředilo do vyřešení otázky, zda uplatněné právo je či není promlčeno. Právo na poskytnutí náhrady za stavbu, kterou nelze vydat, je právem majetkové povahy a jako takové je promlčitelné. Protože zákon o půdě neobsahuje zvláštní úpravu, nastupuje použití občanského zákoníku, tedy obecná promlčecí doba 3 roky podle § 101 obč. zák. Jestliže žalovaný potvrdil převzetí výzvy (tato skutečnost je nesporná), lze předpokládat, že výzva byla doručena v měsíci prosinci 1992, což znamená, že promlčecí lhůta uplynula v prosinci 1995. Jestliže žaloba napadla u soudu I. stupně až dne 11. 11. 1997 a jestliže žalovaný vznesl námitku promlčení, nebylo možno promlčené právo stěžovateli přiznat. Promlčení práva nemohla zvrátit skutečnost, že stěžovatel dodatečně uplatnil u příslušného pozemkového úřadu i právo na vydání sporné stavby. Zde se jednalo o právo odlišné a zahájení správního řízení nemohlo přivodit stavění promlčecí doby podle § 112 obč. zák. a znovuoobnovení možnosti pro stěžovatele požádat žalovaného o poskytnutí náhrady do šesti měsíců od právní moci zamítavého rozhodnutí pozemkového úřadu.

Proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové podal stěžovatel ústavní stížnost, kterou se domáhal ochrany svého práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Porušení uvedeného práva spatřoval navrhovatel v tom, že odvolací soud, ale i soud I. stupně při hodnocení námitky promlčení v daných souvislostech nepřihlídl k zásadě dobrých mravů. Stěžovatel měl vůči povinné osobě řadu nároků z rozsáhlé restituce, povinná osoba prohlašovala, že všechny nároky uspokojí až celkově po uzavření příslušných řízení. Povinná osoba přistupovala k plnění svých povinností velmi liknavě, nabízela plnění ve věcech lesní cesty a silničky, což stěžovatel považoval za nesmysl, protože ty byly vydány spolu s pozemky. Povinná osoba byla postižena i správní sankcí – složení kaucy ve výši oprávněného nároku na náhradu za hájovnu na účet Pozemkového fondu. Stěžovatel proto vzhledem ke všem okolnostem, kdy povinná osoba přislíbila plnění, vázala je však na ukončení restitučního řízení, považuje námitku promlčení za výkon práva, který je v rozporu s dobrými mravy. Stěžovatel proto žádal, aby Ústavní soud zrušil rozsudek odvolacího soudu.

Z argumentace ústavního soudu:

Jádrem ústavní stížnosti je otázka uplatnění námitky promlčení žalovanou stranou ve sporu vedeném před obecnými soudy a počátek lhůty pro poskytnutí náhrady za stavbu. Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že účelem promlčení je jednak stimulovat subjekty k včasnému vykonání subjektivních občanských práv (pohledávek), jednak čelit tomu, aby dlužníci nebyli ohledně svých povinností vystaveni po časově neurčitou dobu donucujícímu zákroku (tzv. vynutitelnosti) ze strany soudů. Tím institut promlčení v souladu s požadavkem právní jistoty brání existenci dlouhotrvajících občanských subjektivních práv a jim odpovídajících povinností, které jsou – zejména pokud jde o jejich dokazování po uplynutí delší doby – vždy spjaty s určitou sporností. Lze tedy říci, že povinnému subjektu je poskytnuta námitka promlčení jako účinná možnost ochrany před výše uvedenými negativními dopady dlouhotrvajících občanských subjektivních práv. Je pak na úvaze tohoto povinného subjektu, zda námitku promlčení uplatní či nikoliv. Současně je třeba připomenout, že občanský zákoník zdůrazňuje i vlastní přičinění subjektu pro ochranu svých práv a požaduje, aby především ony samy sledovaly svá subjektivní práva a činily takové kroky, aby nedocházelo k jejich ohrožování a poškozování. Ústavní soud současně považuje za nezbytné zdůraznit, že institut promlčení patří k těm zásadním a závažným institutům občanského práva hmotného, ale i právního řádu jako celku, že nelze do jeho výkladu zasahovat ať již extenzivně či restriktivně aplikací dalších obecných institutů právního řádu, tj. i aplikací obecných zásad. Pokud jde o počátek běhu promlčení lhůty, nezbylo Ústavnímu soudu než se ztotožnit se závěry obecných soudů, které z provedených důkazů a tvrzení mezi účastníky nesporných vyvodily počátek promlčecí lhůty k uplatnění nároku na poskytnutí náhrady za stavbu. Ústavní soud se ztotožnil i se závěrem obecného soudu I. stupně v tom, že se ve věci uplatnilo i ustanovení § 16 odst. 3 zákona o půdě se stanovenou šestiměsíční prekluzivní lhůtou. Vzhledem k těmto závěrům pak nezbylo Ústavnímu soudu než konstatovat, že napadenými rozhodnutími obecných soudů nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces.

Na základě výše uvedeného pak nezbylo Ústavnímu soudu než návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, odmítnout jako návrh zjevně neopodstatněný.

3. Promlčení a právo na náhradu škody

Dovolává-li se účastník občanského soudního řízení promlčení, nemůže soud promlčené právo (nárok) přiznat; návrh na zahájení řízení v takovém případě zamítne. To platí u práva (nároku) na náhradu škody i v případech, ve kterých není ještě prokázána odpovědnost za škodu nebo výše škody.

NS Sc 2/83, R 29/1983

Z odůvodnění:

Základním účelem institutu promlčení je působit na oprávněné osoby tak, aby v přiměřených lhůtách uplatnily svá práva (nároky), a čelit tomu, aby povinné osoby